

Tehnoredactare: Andreia E. Breaz

Colecția: *ACADEMICA*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SERGENTU, OCTAVIAN

România: între Balcani și Marea Neagră / Octavian Sergentu.

Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-730-580-7

94

© Octavian Sergentu

Toate drepturile sunt rezervate.

Reproducerea integrală sau parțială a acestei ediții fără acordul scris al Editurii Ecou Transilvan și al autorului este interzisă, considerată ediție pirat și se pedepsește conform legii.

Editura ECOU TRANSILVAN, Cluj-Napoca, 2019

Editor: Nadia Fărcaș

e-mail: office@edituraecou.ro

telefon: 0745.828.755; 0364730441

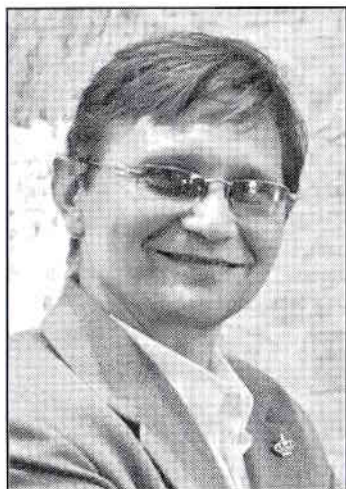
www.edituraecou.ro

Octavian SERGENTU

•

**ROMÂNIA:
ÎNTRE BALCANI ȘI MAREA NEAGRĂ**

Editura Ecou Transilvan
Cluj-Napoca
2019

Octavian SERGENTU este doctor în științe politice (2015).

Autor de cărți de știință politică:

GEOPOLITICA (Casa de Editură Dokia, 2010);

DE LA KOSOVO SPRE EST (Editura Argonaut, 2011), *CHESTIUNEA*

RUSĂ (Casa de Editură Dokia & Argonaut, 2013),

MATRICEA RUSĂ (Editura Ecou Transilvan, 2017).

A publicat studii și analize în volume de specialitate
și în revistele științifice din arealul geopoliticii.

Texte din volumul de față se vor regăsi în studiile
și articolele publicate de autor în revista *GeoPolitica*,
pe agenția de știri *Intellnews.ro*, în revista
Cuvântul Românesc/ Rumunska Rec din Serbia
și în unele cărți de specialitate.

CUPRINS

<i>Introducere</i>	7
CAPITOLUL I. ARHITECTURA MĂRII NEGRE: ÎN GRAMATICA PROIECȚIEI GEOSTRATEGICE	
MAREA NEAGRĂ, PE AGENDA UE ȘI SUA	17
CAPITOLUL II. BALCANII ÎN LOGICA PROIECTELOR GEOPOLITICE	60
CAPITOLUL III. ROLUL DIPLOMAȚIEI ROMÂNIEI ÎN CONSTRUCȚIILE REGIONALE	86
CAPITOLUL IV. DIASPORA ROMÂNEASCĂ ȘI ROLUL SĂU GLOBAL	115
CAPITOLUL V. COOPERAREA TRANSFRONTALIERĂ ROMÂNIA- UCRAINA-REPUBLICA MOLDOVA	130
CAPITOLUL VI. RĂZBOAIELE ȘI REVOLUȚIILE SIMBOLICE ÎN CONTEXTUL JOCURILOR GEOPOLITICE DE ASTĂZI	165
CAPITOLUL VII. STRATEGIA NAȚIONALĂ DE SECURITATE ȘI „PROBLEMA” RUSEASCĂ: NOI FALII ÎNTRE IDENTITATEA STRATEGICĂ ȘI MODELAREA GEOPOLITICĂ	205
CAPITOLUL VIII. CHESTIUNEA APELOR ROMÂNEȘTI.	260
O PERSPECTIVĂ STRATEGICĂ PENTRU MAREA NEAGRĂ	291
<i>Bibliografie selectivă</i>	327
<i>Bibliografie finală</i>	328
<i>Anexe</i>	351

Capitolul I

ARHITECTURA MĂRII NEGRE: în gramatica proiecției geostrategice Marea Neagră, pe agenda UE și SUA

Uniunea Europeană are interes să ajungă la gurile Dunării și la Marea Neagră, afirma geopoliticianul român Paul Dobrescu, înainte ca România să adere la Uniunea Europeană⁵. Și a ajuns la gurile Dunării și la Marea Neagră. În anul 2013 Uniunea Europeană a lansat o Strategie pentru Asia și interesul ei este să fie conectată prin state aliate sau parteneri de Asia. Opțiunea pentru Marea Neagră este mult mai importantă pentru Uniunea Europeană decât chiar pentru Statele Unite ale Americii. Teritoriul rusesc care se întinde între Ucraina și Kazahstan are o lățime de numai 400 de kilometri, și toată influența asupra Caucazului – alături de cantitățile serioase de petrol care vin prin conductele de sud – trece prin acest spațiu⁶. Recâștigând în Ucraina un partener și un aliat strategic, Uniunea Europeană își proiectează vecinătatea în Asia. Inevitabil, UE intră într-un conflict de interese cu Federația Rusă pentru itinerariile de resurse energetice. UE este obligată să acționeze și să fie angrenată într-o grilă neorealistă cu Federația Rusă în care cooperarea

⁵ Paul Dobrescu, *Geopolitica*, Comunicare.ro, București, 2003, pag.137

⁶ George Friedman, *Următorul deceniu. De unde venim...și încotro ne îndreptăm*, Editura Litera Internațional, București, 2011, p.150.

și compromisul nu își au un rol⁷. Faptul că Ucraina va semna acordul de asociere la Uniunea Europeană și, concomitent, devine aliat al Statelor Unite (alături de Georgia și Republica Moldova) prin Actul de Prevenire a Agresiunii Rusiei din 2014⁸, prevede descurajarea agresiunii ruse față de Ucraina și față de alte state suverane în Europa și în Eurasia.

De la începutul anilor 1990 UE participă în afacerile regiunii prin intermediul unor programe financiare regionale și naționale. Interesele strategice ale Bruxelles-ului s-au intensificat și extins după ce la UE au aderat România și Bulgaria. Mai apoi, în optica politicilor UE s-a plasat cooperarea economică și tehnică cu majoritatea țărilor din Marea neagră, care se desfășoară în forma negocierilor legate de parteneriat și care promite calitatea de membru în perspectivă.

Relația Uniunii Europene și a Statelor Unite ale Americii a fost extrem de complicată și care a arătat forțe centrifuge în cadrul politicii bătrânului continent. Pe de-o parte, blocul franco-german care încercau să se distanțeze de Washington și mizau pe o apropiere de Moscova, pe de alta, existau țările din Intermarium care priveau în SUA ca într-un aliat puternic și un furnizor de securitate în regiune, mai ales pe axa Marea Baltică-Marea Neagră, acolo unde frontiera europeană se ciocnea de frontiera intereselor strategice ruse⁹.

Franța și Germania au conștientizat, ca urmare a

⁷ Șerban Filip Cioculescu, *Terra incognita? Repere pentru "cartografierea" haosului din relațiile internaționale contemporane*, Editura Militară, București, 2010, p.139.

⁸ Russian Aggression Prevention Act of 2014 – Directs the Secretary of Defense (DOD) to submit to Congress a strategic framework for U.S. security assistance and cooperation in Europe and Eurasia, <https://beta.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2277>, Congress.gov.

⁹ George Friedman, *Următorul deceniu. De unde venim...și încotro ne îndreptăm*, Editura Litera Internațional, București, 2011, p.195.

agresiunii ruse în Ucraina că interesele UE sunt destructurate de Federația Rusă în spațiul ex-sovietic și că jocul de astăzi al Moscovei de recucerire a unui teritoriu pe care l-a posedat în calitate de forță imperială, poate să fie extinse, mai târziu, chiar pe teritoriul uniunii. Experții avertizau axa Paris-Bruxelles de ceva timp. Iar astăzi constatăm că Germania recunoaște iminentul pericol care ar plana asupra Poloniei în cazul în care spațiul baltic ar fi dominat de ruși. Considerând Polonia ca făcând parte din sistemul său de securitate, Berlinul poate să-și modifice politica față de Varșovia și s-o apere prin protejarea spațiului baltic¹⁰. Germania poate să trateze Rusia ca pe o amenințare majoră, iar pe Polonia și restul Europei de Est ca pe părți din sfera ei de influență și ca scut împotriva Rusiei. Acest lucru depinde parțial de cât de agresivi vor fi rușii, de cât de tenace vor rezista balticii, de cât sunt polonezii dispuși să riște și de cât de distante vor rămâne Statele Unite.

După aderarea Bulgariei și României la UE în anul 2007 mai multe voci europene au declarat că regiunea Marea Neagră reprezintă o zonă de responsabilitate europeană. În anul 2007 UE a adoptat programul "Sinergia Mării Negre" (Black Sea Sinergy), care este examinată ca o abordare suplimentară a Politicii Europene de Vecinătate, ce a fost adoptată în anul 2004. Programul este orientat să extindă cooperarea în sfera energetică, de transport și a mediului înconjurător. Prioritățile de cooperare ale documentului sunt similare Organizației de Cooperare de la Marea Neagră, dar sunt adăugate obiectivele ce se referă la dezvoltarea democrației și a respectării dreptului omului. Când a fost examinat

¹⁰ George Friedman, *Următorii 100 de ani: previziuni pentru secolul XXI*, editura Litera, 2009, p.74.

proiectul "Sinergiei Mării Negre" s-a dezbătut subiectul interacționării OCEMN, ca element instituțional în geospațiu. Rusia a replicat că dialogul dezvoltării Mării Negre este posibil exclusiv în formatul OCEMN – UE și că acest dialog trebuie să se bazeze pe un rol egal între participanții formatului, iar OCEMN să nu devină un obiect al politicii regionale a UE. Moscova a declarat că politica regională a Bruxelles-ului nu poate să se desfășoare fără ca partea rusă să nu fie consultată. În decursul anilor interesul Uniunii Europene față de dezvoltarea cooperării în Marea Neagră a sporit, mai ales datorită rolului țărilor din bazinul Mării Negre pe care-l au în tranzitarea resurselor energetice din Marea Caspică. Ca urmare a agresiunii militare a Rusiei în Georgia, Uniunea Europeană a fost nevoită să-și modifice politica în Zona extinsă a Mării Negre. O altă etapă din politica regională a UE a constituit-o proiectul "Parteneriatul Estic" care a fost lansat în luna mai, anul 2008. Polonia și Suedia au îmbrățișat ideea coordonatorilor proiectului care urma să fie exprimat asupra Ucrainei, Republicii Moldova, Bielorusia, Armenia, Azerbaidjan și Georgia. Principalul obiectiv al UE din cadrul acestei inițiative îl constituia dezvoltarea instituțiilor democratice, care cel mai mult ar fi apropiate de normele europene. Trebuie să precizăm că în decembrie 2008 Uniunea Europeană a adoptat oficial Strategia Europeană de Securitate, care completează prima variantă din anul 2003, și care pune accentul pe cultura strategică și consolidează prima Strategie Europeană din Securitate. Textul Strategiei din 2008 pune accentul pe intensificarea relațiilor cu vecinătățile, în special fiind focalizat pe Uniunea pentru Mediterană, Parteneriatul Estic și Sinergia de la Marea Neagră. Trebuie amintit că un accent important îl

stabilește Uniunea Europeană și-n cadrul Strategiei "Dunărea – Rihn", care, la fel, se leagă de exploatarea regională de la Marea Neagră.

Semnificația economică a regiunii Mării Negre în sfera securității energetice reprezintă pentru UE o prioritate strategică. Mai ales că itinerariile de livrare a resurselor energetice din Asia Centrală, Marea Caspică și Caucaz are loc exclusiv prin Marea Neagră. Un exemplu îl reprezintă conducta petrolieră Bacu – Tbilisi – Ceyhan sau AGIR. Noile piețe care solicită resurse energetice și provoacă o interdependență solicită coridoare de transport, mai ales dacă aceste piețe sunt plasate în cadrul politicilor UE.

În schimb, Statele Unite aveau o influență foarte limitată în regiunea Mării Negre, regiune pe care o transferase în competența Bruxelles-ului. O relație pe care și-o formase încă în perioada "războiului rece" era una bazată pe o alianță strategică cu Turcia, care reprezenta un avanpost și o citadelă împotriva comunismului internaționalist. Țările din Marea Neagră se aflau sub controlul URSS și nu reprezentau interes pentru Washington. Odată cu sfârșitul războiului rece și prăbușirea Uniunii Sovietice s-au schimbat accentele și abordările legate de țările din regiunea Mării Negre. S-au extins aliații, iar Statele Unite nu se bazează exclusiv pe Grecia și Turcia, iar printre problemele și provocările din regiune sunt incluși factori ca terorismul, resursele energetice, securitatea energetică.

La începutul anilor 1990 fostele state socialiste, inclusiv fostele state sovietice, au realizat că sunt lipsite de o apărare și de o securitate la nivel regional și global. Unica superputere care putea să le asigure sprijin economic și o umbrelă de securitate reprezenta Washingtonul. Atât în regiunea Mării

Baltice, cât și în regiunea Mării Negre mai multe state au apelat la sprijinul Washingtonului, iar Statele Unite au fost capabile să asigure asistență financiară și militară acestora, inclusiv României și Bulgariei care au fost acceptate în Alianța Nord Atlantică în anul 2004. Ca argument reprezintă amplasarea bazelor militare americane în România.

Un interes special îl manifestă Washingtonul pentru Ankara. Statele Unite tratează Turcia ca pe un aliat strategic la Marea Neagră. Turcia a participat în războiul coreean (anii 1950-1953) și a aderat la NATO în anul 1952. Și chiar dacă în ultima perioadă au existat disensiuni la nivel retoric și ideologic între țări, SUA abordează Turcia ca pe un aliat strategic. Indubitabil, parlamentul turc nu a permis în luna martie din anul 2003 ca forțele militare americane să intre în Irak prin intermediul teritoriului său; Ankara a invitat liderii " Hamas "; ori când islamiști în ultimele electorale au obținut victorii. Washingtonul consideră că Turcia reprezintă un stat care prin democrația sa islamică poate să influențeze Orientul Mijlociu sau să asigure pătrunderea intereselor occidentale în Caucaz și Asia Centrală și să destructureze coerciția politică a musulmanilor pe care o exercită Rusia în Caucaz și Asia Centrală.

Statele Unite sprijină financiar protejarea conductelor și coridoarele de transport din țările de la Marea Neagră, prin din programele sale de securitate. Statele Unite tind să asigure ca furnizările de resurse să aibă loc într-un regim de siguranță și să fie stabile. În cadrul strategiei sale SUA își propun să fie diminuată dependența de petrolul din Orientul Mijlociu, să fie diminuată dominarea Rusiei și Iranului în materii de resurse energetice care se manifestă în regiune și să încurajeze statele de la Marea Neagră să edifice rute și

identifice resurse energetice alternative. Trebuie amintit că Statele Unite a abordat și a pledat pentru statele din fosta Uniune Sovietică, parteneri ale UE și ale NATO împotriva Federației Ruse și a agresiunii acesteia în regiune. SUA a condamnat și a aplicat sancțiuni împotriva Federației Ruse ca urmare a anexării Crimeii și pentru exportul de resurse umane, armament grupurilor pan-rusești care au aplicat teroarea în estul Ucrainei. Statele Unite vor continua și mai departe să-și mențină interesul pentru securitatea energetică de al Marea Neagră.

Ucraina, în algoritmul Est-Vest

What's in a name?, ar fi spus Shakespeare, sau Romeo, în cazul Ucrainei. De unde vine și care sunt originile acestui stat apărut pe harta politică a lumii?! Ucraina reprezintă începutul istoriei rusești. De la Rusia Kieveană la Ucraina Kieveană este un parcurs care supără tradiția și istoriografia rusească. După implozia URSS-ului Ucraina a fost abordată de Moscova ca o unitate statală temporară, care nu-și are rostul ca stat independent și actor suveran pe arena internațională. Imediat după ce Ucraina a devenit independentă Rusia a considerat că statul ucrainean s-a ales cu foste resurse, obiective strategice și teritorii care nu sunt indicate să-i aparțină. Relația Rusia – Ucraina a fost una ofensivă – defensivă. Rusia a insistat în anul 1993 ca Ucraina să renunțe la statutul de forță nucleară. În anul 1993 Occidentul a sugerat ca Ucraina să renunțe ca să fie o țară care are un statut nuclear, mai ales că democrații din Rusia au convins partea occidentală cât de periculoasă poate fi încă o țară care dispune de un astfel de statut. Ca să renunțe la statutul de

stat nuclear, Ucraina a solicitat Rusiei să se angajeze că nu o va ataca cu arme atomice sau convenționale, că va respecta integritatea teritorială și nu va fi supusă presiunilor economice. În anul 1993 președintele rus Boris Elțân declara că "Rusia dă garanții că integritatea teritorială a Ucrainei va fi protejată și frontierele sale vor fi apărate împotriva unui atac nuclear"¹¹. Răspunsul ambiguu al Rusiei la solicitarea expresă a Kievului a relevat că, în fapt, nu s-a luat nici un angajament de neagresiune împotriva Ucrainei.

Încă în anul 1991 președintele Federației Ruse Boris Elțân declara în Duma de stat, după acordul din anul 1991 prin care Rusia și Ucraina și-au recunoscut reciproc suveranitatea, că Rusia nu mai intenționează să aibă un rol dominator sau special față de Ucraina¹². În anul 1991 liderul rus Boris Elțân declara "Rusia privește foarte clar, sub aspect militar, întregul litoral al Mării Negre ca fiind o parte din interesele sale legitime"¹³.

Evoluția relațiilor ruso-ucrainene după anul 1991 a fost una extrem de complicată și problematică, iar Kievul s-a simțit continuu amenințat de fosta metropolă. După ce statul ucrainean și-a obținut independența, Crimeea și portul Sevastopol și o parte din flota Mării Negre a revenit Ucrainei. Doar că amiralul J. Kasatonov a refuzat să cedeze comanda, iar ofițerii au refuzat să depună jurământul Ucrainei, chiar dacă se aflau pe teritoriul statului ucrainean care a fost recunoscut de Rusia. Ca urmare a negocierilor dintre liderii B. Elțân și L. Kravciuc s-a ajuns la o înțelegere

¹¹ Reuter, Moscova 15 ianuarie 1993 (apud Morrison, p.700) in Dr.Iftene Pop, *Basarabia la răscruce*, ed.Demiurg, 2005, p.84.

¹² Iftene Pop, *Basarabia din nou la răscruce*, editura Demiurg, 1995, p.80.

¹³ Goltz,T. "The Hidden Russian Hand, Foreign Policy, Fall, 1993, pp.107-108 in dr.Iftene Pop, *Basarabia din nou la răscruce*, editura Demiurg, 1995, p.77.

prin care flota Mării Negre era împărțită în două părți egale, iar portul Sevastopol urma să fie utilizat de Rusia până în anul 1995. În scurt timp, Duma de stat a Federației Rusiei a declarat că acest port reprezintă o proprietate rusească. Mai târziu, Ucraina a fost amenințată de Rusia că-i va întrerupe livrarea de petrol și gaze pentru că nu a achitat 2,5 mlrd. dolari, iar președintele ucrainean a acceptat oferta lui B. Elțân ca Ucraina să-i vândă Rusiei jumătate din flota Mării Negre. Parlamentul ucrainean s-a opus înțelegerii.

Prin distanțarea Ucrainei față de Rusia s-ar crea o problemă de moștenire identitară și ontologică. Kievul reprezintă capitala Vechii Rusii, din care s-a născut viziunea pan-ortodoxă și a civilizației creștin-orientale. Fără Kiev, Rusia este decuplată de la istoria sa sacrală și mistică. Cneazul kievean Gr. Dolgorukii a înființat orașul Moscova, cea de-a doua capitală a Rusiei.

Principalul consilier al lui Boris Elțân, Dmitrii Riurikov, care a fost citat de Interfax (20 noiembrie 1996) aprecia Ucraina ca "un fenomen temporar", iar "Obșcaya Gazeta" (10 decembrie 1996) scria că "viitorul previzibil evenimentelor din estul Ucrainei ar putea pune Rusiei o problemă foarte dificilă. Manifestațiile de nemulțumire ale maselor... vor fi însoțite de apeluri sau cereri către Rusia să preia regiunea. Destui oameni de la Moscova ar fi gata să sprijine aceste planuri. Îngrijorarea Occidentului față de intențiile Rusiei nu era deloc diminuată de faptul că Rusia cerea Crimeea și Sevastopolul, nici de actele de provocare precum includerea deliberată, la sfârșitul anului 1996, a Sevastopolului în prognoza meteo de noapte pentru orașele rusești difuzată de televiziunea publică a Rusiei¹⁴.

¹⁴ Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de șah*, Univers enciclopedic, București, 2000, p. 119.